

Gespreksnotitie rondetafelgesprek 12 oktober 2023

Nelleke IJssennagger – Van der Pluijm, directeur-bestuurder van de Fryske Akademy

Wetenschap als basis voor een vitale Friese Taal en Cultuur

Wetenschappelijke kennis is essentieel voor een vitale Friese taal en cultuur in alle domeinen. Daarom ligt de studie van Friese taal, cultuur en geschiedenis besloten in het Europees handvest.

Sinds 1938 is de bestudering van Friese taal, cultuur en geschiedenis het domein van de Fryske Akademy. De Akademy doet zowel toegepast als fundamenteel onderzoek, met een focus op het Fries, digitale (taal)infrastructuren, regionale geschiedenis, meertalige samenleving en spraaktechnologie.

Wetenschappelijk onderzoek heeft een bijzonder valorisatiebelang in de Friese kennisinfrastructuur¹, waar fundamentele kennis de voedingsbodem is voor praktisch toepassingen. Een voorbeeld is het digitale taalhulpmiddel www.frysker.nl, dat de Akademy samen met de Afûk heeft ontwikkeld. Frysker levert een belangrijke stimulans voor het gebruik van het Fries, mede dankzij fundamenteel onderzoek.

Samen met het universitair onderwijs naar Friese taal, cultuur en geschiedenis, vormt het onderzoek de academische *frisistiek*. Dit beperkt zich nadrukkelijk niet tot de provincie Fryslân, het is een vakgebied van (inter)nationaal belang. Binnen het nationale wetenschappelijke bestel is het onderzoek bij de Akademy als zelfstandig instituut geborgd, en wordt samengewerkt met universiteiten en hogescholen.²

Kantelpunt

De academische frisistiek staat voor een kantelpunt. Om de toekomst van de frisistiek te kunnen borgen en de ambities waar te kunnen maken, zijn er verschillende uitdagingen aan te gaan.

Een van de grootste uitdagingen voor zowel de Akademy als universiteiten en hun partners, is het weer kunnen aantrekken, behouden en doorontwikkelen van wetenschappelijk personeel voor de frisistiek. Het vasthouden van *early* – en *mid-career* onderzoekers (tot 10 jaar geleden gepromoveerd) is daarbij cruciaal. Jarenlang is er niet structureel geïnvesteerd in deze groep, waardoor deze nu ‘smal’ vertegenwoordigd is. Zij worden veelal vanuit externe, tijdelijke middelen gefinancierd. Dit leidt tot een kwetsbaarheid in de doorgroei, terwijl juist in deze groep de motor van de wetenschap verankerd zit: zij acquireren projecten en middelen, begeleiden promovendi, versterken de kennisinfrastructuur, geven universitair onderwijs en groeien door tot de hoogleraren van de toekomst.

Een andere uitdaging is de slagkracht van een klein wetenschapsgebied in een competitief wetenschapsbestel. Het is voor de frisistiek relatief moeilijk om middelen uit de tweede- en derde geldstroom te acquireren. De investering om tot succesvolle acquisitie te komen is voor de frisistiek onevenredig groot en de slagingskans klein. Binnen het kennisecosysteem ligt daarbij versplintering van middelen en taken door gebrek aan rolvastheid op de loer. Dit gaat de slagkracht tegen, bevordert de concurrentie binnen de frisistiek, en het maakt onderzoek veelal afhankelijk van opdrachtgestuurde financiering. De ruimte voor noodzakelijk fundamenteel onderzoek staat daardoor onder druk.

Gelukkig is er ook goed nieuws. Het gaat weer goed met de Fryske Akademy. Er is ruimte en vertrouwen voor samenwerking ontstaan. Ambitieuze talenten staan klaar om zich vanuit verschillende achtergronden in te zetten voor de frisistiek. De KNAW heeft, in navolging van het advies over de neerlandistiek, een onafhankelijke commissie ingesteld die eind dit jaar een rapport oplevert over de Toekomst van de Frisistiek.³ En: er komt een nieuwe BFTK met als insteek meer ambitie.

¹ Onder meer Afûk, Tresoar, NHL Stenden, Rug Campus Fryslân, Omrop Fryslân, Fries Museum, Cedin.

² Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit van Amsterdam en Universiteit Utrecht, Leiden, VU, Maastricht en NHL Stenden.

³ <https://www.knaw.nl/publicaties/de-toekomst-van-de-frisistiek>. Zie voor het rapport over neerlandistiek: <https://www.knaw.nl/publicaties/nederlands-verdient-meer>

Standpunt: cruciale ambities

De BFTK zou de ambitie moeten verankeren dat Rijk en Provincie samen zorgdragen voor een goed klimaat waarin academische frisistiek kan gedijen. De bestuursafpraak zou moeten uitdragen dat we deze frisistiek – van onderzoek tot onderwijs, van fundamenteel tot toegepast – hard nodig hebben voor een vitale Friese taal en cultuur, en zo de erkenning en bevordering van frisistiek als nationaal belangrijke wetenschap moeten waarborgen.

Om dat te bewerkstelligen ziet de Fryske Akademy de volgende elementen als cruciaal en dus als noodzakelijk om te verankeren in de BFTK:

1. Structurele ruimte en zekerheid om te investeren in het wetenschappelijke talent
2. Sterkere verankering van de academische frisistiek bij verschillende Nederlandse universiteiten
3. Waarborgen en stimuleren van ruimte voor fundamenteel onderzoek
4. Vergoten van acquisitiekansen in het nationale bestel
5. Duurzame investering in opbouw, onderhoud en verbetering van een doeltreffende digitale (taal)infrastructuur

Voor het behoud van de continuïteit van de wetenschap en de doorstroom van wetenschappelijke onderzoekers, is er een sterkere structurele voorziening nodig. We moeten daarnaast bouwen aan digitale infrastructuren, die essentieel zijn voor wetenschappelijke en valoriserende taalactiviteiten. Een betere inbedding van frisistiek op universiteiten, en een toename in de samenwerking met Fryske Akademy als kerninstituut, is een belangrijke voorwaarde voor de bloei van het vakgebied. Verdere verduurzaming van de academische frisistiek, ook binnen de provinciale kennisinfrastructuur, vraagt om rolvastheid van iedere instelling, zodat samenwerking groeit, middelen zo effectief mogelijk kunnen worden ingezet en versnippering kan worden tegengegaan. Ruimte voor fundamenteel onderzoek en waarborging van institutionele autonomie om inhoudelijke en personele keuzes te maken zijn daarbij voorwaarden voor een goede wetenschapsbeoefening, die geborgd moeten zijn.⁴ Zo alleen kan er een stevige wetenschappelijke basis zijn die bijdraagt aan een vitale Friese taal en cultuur in alle domeinen.

Rapport KNAW-commissie Toekomst van de Frisistiek

De Fryske Akademy ziet het aanstaande rapport van de KNAW-commissie als mogelijk belangrijke wegwijzer naar de toekomst van de academische frisistiek. Waar dit rapport zich onderscheidt van eerdere rapporten, is dat het volledig onafhankelijk zal zijn. Bovendien richt dit rapport zich specifiek op de academische frisistiek en kan het geplaatst worden naast rapporten over vergelijkbare vakgebieden van nationaal belang, waarmee het in een groter kader geplaatst kan worden.

Het standpunt van de Fryske Akademy is dat het Rijk en Provincie van de aanbevelingen in het aanstaande rapport kennis dienen te nemen, alvorens de BFTK definitief wordt gemaakt.

⁴ Zie bijvoorbeeld het rapport *Academische vrijheid in Nederland: een begripsanalyse en richtsnoer* (2021) via <https://www.knaw.nl/publicaties/academische-vrijheid-nederland>